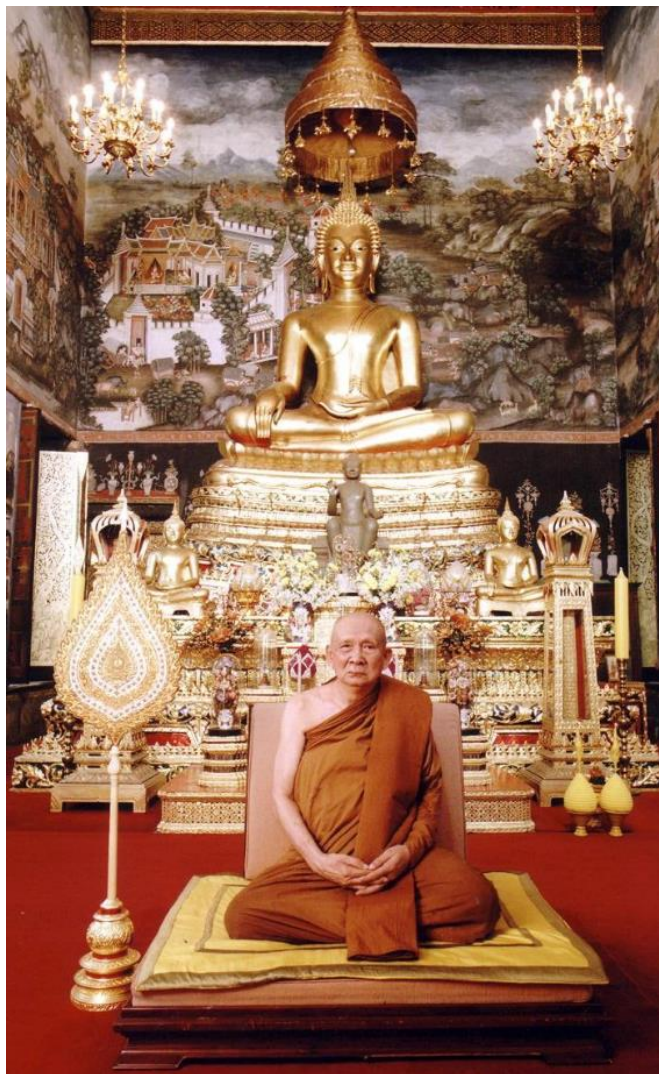

การบำเพ็ญกุศลพระศพ ๑๐๐ วัน แห่งการสิ้นพระชนม์
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

นางสาลิณี ชุ่มวรรณ^๑

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

^๑ นักจดหมายเหตุชำนาญการพิเศษ สำนักหอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้สิ้นพระชนม์เมื่อ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที นำความเศร้าโศกอาลัย ยิ่งสู่พุทธศาสนิกชน

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สกฺลเดิม คหวัตร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร พระมหาเถระผู้มีสมณศักดิ์สูงสุดในขณะที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ ที่ ๑๘ (วาสน์ วาสนมหาเถร) สิ้นพระชนม์ จึงได้รับ พระกรุณาโปรดสถาปนาเฉลิมพระสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ หม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต เสด็จไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในการพระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวังเฉลิมพระนามว่า

สมเด็จพระญาณสังวร บรมนริศรธรรมนิติภิบาล อริยวงศาคตญาณวิมล สกฺลมหาสังฆปริณายก ตรีปิฎกปริยัติธาดา วิสุทธจริยาธิสมปัตติ สุวฑฺฒน ภิกขุสงฆวิสุต ปาวจนุตตมพิสาร สุขุมธรรมวิธาน อารงวชริรญาณวงศวิวัฒ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ วิบุลยลิลิตาจารย์วัตรสุนทร บวรธรรมบพิตร สรรพคุณิครมหาปธานาธิปัตติ ความวาลี อรัณยวาลี สมเด็จพระสังฆราช เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศ ราชวรวิหาร พระอารามหลวง ทรง เจริญพระชนมายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสาร สิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบุลย์ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ผู้ทรงเป็นพระอภิบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในขณะที่ทรงพระผนวช พุทธศักราช ๒๔๙๙ และทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ในการพระราชพิธีทรงผนวช พุทธศักราช ๒๕๒๑ และเป็นพระอาจารย์ถวายพระธรรมวินัยในขณะที่ทั้งสองพระองค์ทรง

พระผนวชและทรงผนวช ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ทรงปฏิบัติพระศาสนกิจในฐานะประธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล มายาวนานเป็นคุณประโยชน์แก่คณะสงฆ์ พระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนิกแห่งโลก เป็นอเนกอนันต์ ทรงพระปรีชาในพระปริยัติสัทธรรมและพระปฏิบัติสัทธรรม เป็นที่ประจักษ์และเคารพสักการะของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในสากลโลก

ต่อมาทรงประจวบด้วยพระอาการปวดพระนาภี เสด็จไปทรงรับการรักษาจากคณะแพทย์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ตั้งแต่วันพุธ ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๕ ท่ามกลางความห่วงใยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และพุทธศาสนิกชนทั่วโลก พระอาการดีขึ้นเป็นลำดับ ทรงปฏิบัติพระราชกิจได้ตามปรกติ จนถึงพุทธศักราช ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นปีที่ทรงเจริญพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกมีพระอาการทรุดลง นับแต่วันจันทร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖ เป็นต้นมา สาเหตุเนื่องจากการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ทรงได้รับการถวายการรักษาอย่างใกล้ชิด พระอาการไม่ดีขึ้น จนกระทั่งสิ้นพระชนม์โดยสงบ เมื่อเวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๐ นาที ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ สิริพระชันษา ๑๐๐ ปี ๒๑ วัน ๘๐ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วยความเศร้าสลดพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ไว้ทุกข์ในพระราชสำนักเป็นเวลา ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันศุกร์ ที่ ๒๕ ตุลาคม ถึงวันเสาร์ ที่ ๒๓ พฤศจิกายน

พุทธศักราช ๒๕๕๖ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประดิษฐานพระศพไว้ ณ พระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร และถวายพระเกียรติยศตามราชประเพณีทุกประการ ในฐานะสมเด็จพระสังฆราชประธานาธิบดีแห่งพุทธศาสนาแห่งราชอาณาจักรไทย และในฐานะที่ทรงเป็นพระอภิบาลและพระอาจารย์ในขณะที่ยังทรงพระผนวช จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระโกศกุดั่นใหญ่ ประดับยอดพระโกศด้วยพุ่มดอกไม้ทอง ที่ฝาพระโกศห้อยเฟื้องและพู่ พร้อมเศวตฉัตร ๓ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ แวดล้อมด้วยฉัตรเครื่องทองแผ่ลวด ๕ ชั้น พั่นสน้ำเงิน เทียว และแดง สีละ ๑ คู่ และเครื่องประกอบพระเกียรติยศ ขาวพนักงานประโคมย่ำยาม วันละ ๓ เวลา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ประจำทั้งกลางวัน กลางคืน วันละ ๕ เวลา และพระพิธีธรรมรับพระราชทานฉันเช้า ๘ รูป เพล ๔ รูป ทั้งนั้นมีกำหนด ๗ วัน และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพในพระบรมราชานุเคราะห์เป็นเวลา ๗ วัน อันเป็นการถวายพระเกียรติยศสูงสุดเป็นพิเศษแด่สมเด็จพระสังฆราชในรัชกาล

อนึ่งโดยพระสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แห่งราชอาณาจักรไทย จักได้รับพระราชทาน พระโกศกุดั่นน้อย ภายใต้เศวตฉัตรขลิบทอง ๓ ชั้น สำหรับงานบำเพ็ญกุศลพระศพ

วัดบวรนิเวศวิหาร อันเป็นวัดที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงจำพรรษามาตั้งแต่ทรงครองสมณเพศ เป็นวัดที่มีสมเด็จพระสังฆราช ๓ พระองค์ ทรงจำพรรษา ได้แก่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฤกษ์) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๘

พุทธศักราช ๒๓๙๖ – ๒๔๓๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ) สมเด็จพระสังฆราช
พระองค์ที่ ๑๐ พุทธศักราช ๒๔๔๒ – ๒๔๖๔
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
(หม่อมราชวงศ์ ชื่น สุนฺจิตโต) สมเด็จพระสังฆราช
พระองค์ที่ ๑๓ พุทธศักราช ๒๔๘๘ – ๒๕๐๑

พระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร
ซึ่งเป็นที่โปรดพระราชทานประดิษฐานพระศพและ
พระตำหนักเพ็ชรบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน
ในการพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จนกว่าจะ
พระราชทานเพลิงพระศพนั้น พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๖
ในโอกาสงานฉลองพระสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระมหา
สมณะ ถวายเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ) โดยพระราชทรัพย์
ส่วนพระองค์ และพระราชทานนามว่า **ตำหนักเพ็ชร**
ต่อมานิยมเรียกชื่อตำหนักนี้ว่า **พระตำหนักเพ็ชร**
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วชิรญาณวโรรส
(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ)
ทรงใช้ประโยชน์ในโอกาสชุมนุมมหาเถรสมาคม
พร้อมด้วยพระเถรานุเถระ ๑๔ รูป เป็นครั้งแรกเมื่อ
วันศุกร์ ที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

พระตำหนักเพ็ชรแห่งนี้ เคยใช้เป็นที่ตั้ง
พระศพและบำเพ็ญพระกุศลทักษิณานุประทานในการ
พระศพสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิร-
ญาณวโรรส (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
มนุษยนาคมานพ) สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๐
และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

สกลมหาสังฆปริณายก (หม่อมราชวงศ์ ชื่น สุนฺจิตโต)
สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๓

การพระราชพิธีถวายน้ำหลวงสรงพระศพและ ประดิษฐานพระศพ

เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๖ เวลา
๑๒ นาฬิกา ๒๗ นาที ขบวนเชิญพระศพ เคลื่อน
ออกจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย
มุ่งสู่วัดบวรนิเวศวิหาร มีนายพงษ์เทพ เทพกาญจนา
รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานฝ่ายฆราวาสนั่งใน
รถนำและเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
ถัดมาเป็นรถเชิญพระศพ ต่อด้วยรถพระประเทียบ
พระราชทาน ซึ่งสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นประธานฝ่าย
สงฆ์นั่ง ตามด้วยรถเชิญเครื่องทองน้อยและผ้าไตร
แพร รถพระครูฐานานุกรมและพระเลขาการ
รถคณะแพทย์พยาบาล ตำรวจหลวง ตามลำดับ
เมื่อถึงวัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าพนักงาน นายทหาร
ผู้บัญชาการเชิญพระศพ ๑ นาย และนายทหาร
มหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ ๘ นาย เชิญพระศพ
จากรถไปยังตำหนักเพ็ชร และเชิญพระศพบรรทม
บนพระแท่นในหีบด้านในพระฉาก

ผู้เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
เครื่องทองน้อย และผ้าไตรแพร เข้าสู่ห้องใน พระ
ฉากทอดถวายที่โต๊ะหมู่เหนือพระแท่น เจ้า
พนักงานตั้งแต่ง และตรวจความเรียบร้อย จากนั้น
สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์วัด
บวรนิเวศวิหาร พระราชวงศ์ คณะรัฐบาล ศิษยานุ
ศิษย์ คหบดี ผู้มีบรรดาศักดิ์ ถวายน้ำสรง พระศพ
ตามลำดับ

ส่วนพุทธศาสนิกชนและข้าราชการทั่วไป
ถวายน้ำสรงพระศพที่อาคารมนุษยภาควิทยาทาน
ชั้น ๑ โดยตั้งชั้นสวดมนต์ด้วยสายสิญจน์จาก

พระแท่นพระศพบรมมภายในพระตำหนักเพ็ชร
ข้าราชการแต่งกายปกติขาวไว้ทุกข์ นอกนั้นแต่งกาย
ไว้ทุกข์ตามประเพณีไทยและประเพณีของแต่ละ
ประเทศ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ในวันเดียวกัน
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระ
พระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในฉลอง
พระองค์เครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ เสด็จพระราช
ดำเนินแทนพระองค์ พร้อมด้วย สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีและพระเจ้า-
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา
ในฉลองพระองค์ชุดไทยจิตรลดาสีด้า ไปทรงถวาย
น้ำหลวงสงพระศพ ณ พระตำหนักเพ็ชร วัดบวร
นิเวศวิหาร ที่ห้องในพระฉาก เมื่อทรงถวายน้ำหลวง
สงพระศพ และน้ำอบไทยส่วนพระองค์สงพระศพ
เสร็จแล้ว เจ้าพนักงานสุกัาพระศพลงสู่หีบ แล้วเชิญ
ไปประดิษฐานหลังชั้นแว่นฟ้าทอง

จากนั้นที่นอกพระฉาก เจ้าพนักงาน
ประกอบพระโกศกุดั่นใหญ่ ภายใต้เศวตฉัตร ๓ ชั้น
แวดล้อมด้วยฉัตรเครื่องทองแผ่ลวด ๓ คู่ เครื่อง
ประกอบพระเกียรติยศ และเครื่องประกอบ
สมณศักดิ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา
วชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงวางพวงมาลาส่น
พระองค์ พวงมาลาหลวง พวงมาลาของสมเด็จพระ
พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี และพระเจ้าวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ทรงวางพวงมาลา
ส่วนพระองค์ ทั้ง ๓ พระองค์ ประทับพระเก้าอี้

เจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยงจากหน้า
พระโกศกุดั่นใหญ่ลาดไปบนเสาบัวที่ตั้งห่างเป็น
ระยะไปยังอาสน์สงฆ์ สอดเชื่อมกับพระภูษาโยง
บนพานที่ต้นอาสน์สงฆ์ซึ่งลาดอีกปลายหนึ่งไปบน
ผ้าขาวรองโยงบนอาสน์สงฆ์จบที่ท้ายอาสน์สงฆ์
เสร็จแล้วถวายความเคารพ สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๒๐ สำรับ บนพระภูษาโยง
พระสงฆ์ ๒๐ รูปสดับปกรณ์ ทรงจุดธูปเทียนที่เตียง
พระสวดพระอภิธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ชาวพนักงานประโคมย่ำยามเมื่อถึงเวลา
๑๘ นาฬิกา และประโคมอีกครั้งในเวลา ๒๑ นาฬิกา

การสวดพระอภิธรรมในวันนี้เป็นวันแรก
และจะได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดพระอภิธรรม
ทุกค่ำต่อเนื่องไปจนถึงสัตตมวาร คือครบ ๗ วันแห่ง
การสิ้นพระชนม์

พระโกศกุดั่นใหญ่ พร้อมเครื่องประกอบภายในพระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร

การประดิษฐานพระศพ

ในการประดิษฐานพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกภายในพระตำหนักเพ็ชร มีองค์ประกอบที่น่าสนใจจึงขอนำมากล่าวไว้ในตอนนี้ ก่อนที่จะกล่าวถึงการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามวาระสำคัญในห้วง ๑๐๐ วัน

ภายในพระตำหนักเพ็ชร ปูพรมสีแดงตลอดทั้งตำหนัก ชาวพนักงานกั้นพระฉากตามแนวหน้าต่างบานที่สองนับจากด้านในสุดโดยพระบรมรูปและพระรูปอยู่ในพระฉาก กั้นไว้สำหรับเป็นที่ถวายน้ำสรงพระศพและประดิษฐานพระศพในหีบ

ในพระฉากตั้งพระแท่น ทอดพระยี่ภู่และพระขนิษฐาถวายคลุมด้วยผ้าสีเหลืองขลิบชาย

ผ้าสีทอง พระศพบรรทมพระเศียรไปทางด้านที่ประดิษฐานพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เหนือพระเศียรตั้งโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ปางรำพึง ปางประจำวันศุกร์ ที่ฐานพระพุทธรูปประดับด้วยมาลัยดอกไม้สดสีขาว พร้อมตั้งรูปเทียนและแจกันดอกกุหลาบสีขาว ข้างพระแท่นด้านซ้ายลาดพระสุจหนี่ ทอดเครื่องทองน้อย ๒ สำหรับ ท้ายพระแท่นตั้งหีบพระศพให้ด้าน พระเศียรอยู่ด้านที่ประดิษฐานพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชาวพนักงานเตรียมเครื่องใช้สำหรับการพระราชพิธีถือน้ำสรองพระศพ ดังนี้ หม้อน้ำทองคำลงยาบรรจุน้ำสรอง ผอบแก้วใส่น้ำมัน ๑ น้ำพระสุคนธ์ ๑ ผ้าไตรแพน เครื่องสุกสำหรับทรงพระศพ ไว้พร้อม

ด้านหน้าพระฉาก เจ้าพนักงานสนมพลเรือน ตั้งแต่งที่ประดิษฐานพระโกศกุดั่นใหญ่ พระรูปสมเด็จพระสังฆราช และพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้สด สีขาวและเทียนไฟฟ้าดังนี้

ประดิษฐานพระโกศพระโกศกุดั่นใหญ่เหนือพระแท่นแว่นฟ้าภายใต้เศวตฉัตรขลิบทอง ๓ ชั้น ห้อยอุบะจำปาทอง ที่ยอดพระโกศประดับพุ่มดอกไม้ทอง ที่ฝาพระโกศประดับเฟื้องและพุ่มครบตามโบราณราชประเพณี ที่ฐานพระแท่นทุกชั้นประดับด้วยพุ่มตาดทอง แจกันดอกกล้วยไม้ ดอกกุหลาบและดอกเบญจมาศ สีขาว และเทียนไฟฟ้ารายรอบ เว้นด้านหน้าที่ฐานพระแท่นชั้นบนสุดตั้งพานทองรองรับพระภูษาโยงที่โยงจากปากพระโกศ ซึ่งเชื่อมมาจากสายสัญญาณสู่เก้าอี้ประชุมที่เบื้องพระเศียรของพระศพจากหีบพระศพด้านในพระฉาก

สองข้างพระแท่นแว่นฟ้าที่ประดิษฐานพระโกศกุดั่นใหญ่ตั้งฉัตรเครื่องทองแผ่ลวด ๕ ชั้น พั่นน้ำเงิน เขียว และแดง สีละ ๑ คู่ คั่นฉัตรทุกต้นผูกผ้าสีทองเป็นรูปโบว์ห้อยอุบะและพินมาลัยดอกไม้ประดิษฐ์

เบื้องหน้าพระโกศกุดั่นใหญ่ ตั้งโต๊ะหมู่ ๕ แถว ลดระดับชั้น ทอดเครื่องประกอบพระอิสริยยศ สมณศักดิ์ที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประกอบด้วย

แถวบนสุด ด้านซ้ายปักพัดเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติเป็นพัดแฉกงาแกะสลักประดับพลอย

ด้านขวาปักพัดยศที่ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

แถวที่ ๒ ทอดพระสุพรรณบัฏจารึก พระนาม ตราประจำเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติ และตราประจำพระสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก บรรจุหีบกำมะหยี่สีแดง

แถวที่ ๓ ด้านซ้ายทอดไตรแพนพระราชทานและบาตรพร้อมฝาและเชิงบาตรถมปิด ด้านขวาทอดพานพระศรีขนาบใหญ่ประกอบด้วย ตลับพู่ ๑ จอก ๑ ชองพู่ ๑ และปักพัดรัตนารณ์ รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๑ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โปรดพระราชทานสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฺฒมหาเถร) เนื่องในโอกาสงานฉลองพระชันษา ๘๐ ปี

แถวที่ ๔ ด้านซ้ายทอดหีบตราจักรี (หีบหลังเจียด) และขันน้ำพานรองมีจอกลอยพร้อมคลุมปักตาด ด้านขวาทอดหีบพระโอสถหลังนูน และถาดทรงพระพักตร์

แถวล่างสุด ด้านซ้ายทอดคณโฑ กากระบอกลม้อถักจัน และปิ่นโตกลม ๔ ชั้น ด้านขวาทอดสุพรรณราช (กระโถนปากแตรใหญ่) และบัวนพระโอษฐ์ (กระโถนทรงกระหายเล็ก)

ถัดมาลาดพระสุจหนี่ตั้งโต๊ะสูงจำหลักลาย ๒ ที่ ลดระดับกัน โต๊ะสูงทอดเครื่องทองน้อยแก้วเจียรไนสำหรับพระศพทรงธรรม ส่วนโต๊ะต่ำทอดเครื่องทองน้อยสำหรับถวายสักการะพระศพ พร้อมพระแท่นทรงกราบ เบื้องซ้ายและขวาดั่งขาหยั่งสำหรับแขวนพวงมาลาหลวงและของพระบรมวงศานุวงศ์ ด้านซ้าย ๗ สำหรับ ด้านขวา ๖ สำหรับ เรียงตามลำดับซ้ายไปขวา ดังนี้ ด้านซ้ายมีพวงมาลาของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพารัตนาทิคุณ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนามมาตุ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริโสภาประมลวดี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ด้านขวาของพระโกศ เรียงลำดับจากซ้ายไปขวามีพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พวงมาลาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ

ที่แนວผนังด้านขวาถัดจากที่ประดิษฐานพระโกศกุดั่นใหญ่ ตั้งโต๊ะประดิษฐานพระรูปสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทับสมาธิ ล้อมกรอบรูปด้วยดอกกล้วยไม้สีขาว เบื้องหน้าพระรูปตั้งรูปเทียนแพถวายสักการะ

ถัดจากพระรูป ตั้งพระแท่นมหาสมณอาสน์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ภายใต้เบญจปฎลเศวตฉัตร ตั้งโต๊ะหมู่พระพุทธรูปประจำพระชนมวารบนบัลลังก์ พร้อมเครื่องนมัสการ ดังนี้ แถวบนสุดตรงกลางประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ปางรำพึง ซึ่งสร้างขึ้นเนื่องในโอกาสงานฉลองพระชันษา ๙๙ ปี พุทธศักราช ๒๕๕๕ รัศมาลัยซีกที่ฐานพระพุทธรูป แถวล่างสุดตรงกลางตั้งกระถางรูปแก้วเจียรไน และเชิงเทียนแก้วเจียรไนแววล้อมด้วยแจกันแก้วเจียรไนปักดอกไม้สีขาว ซึ่ง

ตั้งที่ริมซ้ายขวาของทุกแถว แถวละ ๑ คู่ และตรงกลางของแถวสองและบนบัลลังก์ อีกที่ละ ๑ คู่ เบื้องหน้าโต๊ะหมู่พระพุทธรูปประจำพระชนมวารลาดพระสูงหนึ่งตั้งโต๊ะสูงจำหลักลายคลุมเยียรบับทอดเครื่องนมัสการกระบะมุกพร้อม พระแท่นทรงกราบ

ถัดจากโต๊ะหมู่พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ตั้งอาสน์สงฆ์ยาวตลอดแนວผนังพระตำหนักเพ็ชรบุผ้าขาว ที่ต้นอาสน์สงฆ์ตั้งโต๊ะจำหลักลายปิดทองวางพานพระภูษาโยงอีกหนึ่งสำหรับพร้อมม้วนผ้าขาวรองโยง ที่อาสน์สงฆ์ตั้งแท่นปักพัด ๑๐ สำหรับ ชันน้ำพานรองพร้อมจอกกลอย และกระโถน ๕ สำหรับ

ด้านซ้ายถัดจากที่ประดิษฐานพระโกศกุดั่นใหญ่ หน้าประตูกลางทั้ง ๓ ประตู ซึ่งปิดประตูไว้ ชาวพนักงานลาดพระสูงหนึ่งทอดพระราชาสน์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมโต๊ะเคียง และเครื่องราชูปโภค ถวายคลุมพระราชาสน์และโต๊ะเคียงด้วยเยียรบับ ที่โต๊ะเคียงด้านซ้ายทอดพระเต้าทักษิณทก

ถัดออกมาลาดพระสูงหนึ่ง ทอดพระเก้าอี้พร้อมโต๊ะเคียงซึ่งคลุมด้วยเยียรบับ สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ หรือเสด็จมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและบำเพ็ญกุศลส่วนพระองค์

ตรงกลางตำหนักด้านหน้าปูพรมสีแดงตั้งเก้าอี้พร้อมโต๊ะเคียงคลุมผ้าสีขาวปกปลายและชายผ้าฉลุลาย สำหรับพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ที่มาในการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ หากเป็นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชาคณะ จัดผ้าสนัดพร้อมหมอนอิงสีชมพู

ที่ด้านหลังตั้งเก้าอี้พระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์เป็นที่นั่งของสงฆ์ และพระราชวงศ์ที่มาร่วมพิธี

ตลอดจนนายกรัฐมนตรี ผู้บริหารสูงสุดฝ่ายศาลทหาร ตำรวจ และพลเรือน ซึ่งจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาในแต่ละวัน

เตียงสวดพระอภิธรรม ตั้งอยู่ที่มุมพระตำหนักเพชรจนถึงแนวประตูด้านมุขทางขึ้นตำหนัก ซึ่งเป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน ที่เตียงสวดผูกม่าน เบญจา ห้อยพวงกลาง แต่งด้วยพู่กลิ้งทั้งสี่มุม ปลายผ้าขาว พร้อมหมอนอิงสีขาว ตั้งตู้พระธรรมทองทึบพัตยศพระราชาคณะ ๑ สำหรับ และพัดพระพิธีธรรม ๔ สำหรับ ไว้พร้อม หน้าเตียงสวดพระอภิธรรม ตั้งโต๊ะเตี้ยจำหลักลายปิดทองทอดเครื่องบูชากระเบลมุก ด้านหลังสุดตั้งโต๊ะสำหรับปักวางเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม และเครื่องใช้ประกอบพิธี

ที่ระเบียงพระตำหนักเพชร ขิดรวระเบียงตลอดแนว ตั้งเก้าอี้พร้อมโต๊ะเคียงสำหรับผู้มาร่วมพิธี และจัดเป็นที่รับของที่ระลึกในการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพในเวลาที่พุทธศาสนิกชนขึ้นกราบสักการะพระศพ

ตำหนักจันทน์ ซึ่งอยู่ตรงข้ามพระตำหนักเพชร ชั้นล่าง จัดเป็นห้องรับรองสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ และพระพิธีธรรม

ตำหนักเดิม ซึ่งอยู่ด้านหลังตำหนักจันทน์ เป็นหอฉันของสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะส่วนที่ลานหน้าตำหนักเดิม เป็นที่รับรองเจ้าหน้าที่และข้าราชการที่มาปฏิบัติหน้าที่

บริเวณรอบพระตำหนักเพชร ตั้งปะรำพร้อมเก้าอี้สำหรับพระสงฆ์และผู้มาสักการะพระศพ ดังนี้

ปะรำที่ ๑ ในกำแพงแก้วที่ลานข้างตำหนักจันทน์ตรงข้ามพระตำหนักเพชร

ปะรำที่ ๒ ด้านหน้านอกกำแพงแก้วริมสะพานตั้งแต่ทางเดินข้างกำแพงแก้วถึงริมกำแพงวัด

ปะรำที่ ๓ ข้างพระตำหนักเพชรด้านทิศตะวันตก

ปะรำที่ ๔ ด้านตรงข้ามตำหนักซ้ายและหอสหจร

ปะรำที่ ๕ แนวทางเดินริมกำแพงวัดระหว่างประตูที่ ๒ และ ประตูที่ ๓

ปะรำที่ ๖ แนวทางเดินริมกำแพงวัดระหว่างประตู ๓ และ ประตูที่ ๔

พระตำหนักเพชร ที่มองเห็นตำหนักจันทน์

การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลประจำวันถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประจำทุกวันเป็นเวลา ๗ วัน

นับแต่วันศุกร์ ที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ จนถึงวันที่ ๗ แห่งการสิ้นพระชนม์ คือ วันพุธ ที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ ดังได้กล่าวแล้ว

การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระศพ ก่อนการพระราชทานเพลิงพระศพ มีอีก ๓ วาระ คือพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร เมื่อสิ้นพระชนม์ครบ ๗ วัน คือวันพุธ ที่ ๓๐ และวันพฤหัสบดีที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร เมื่อสิ้นพระชนม์ครบ ๕๐ วัน คือ วันพุธ ที่ ๑๑ และวันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ และพระราชพิธีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล สัตตมวารเมื่อสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน คือ วันพฤหัสบดี ที่ ๓๐ และวันศุกร์ ที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้ง ๓ วาระ ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร การพระราชพิธีทั้ง ๓ วาระ นี้ กำหนดประกอบพิธี ๒ วัน

วันแรก

พระราชพิธีเริ่มในเวลาเย็น เวลา ๑๗ นาฬิกา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงวัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระดำเนินเข้าสู่พระตำหนักเพชร ทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสักการะพระศพ ทรงกราบ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุกบูชาพระรัตนตรัยที่หน้าโถ้ะหมู่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงกราบ ทรงถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วทรงรับการถวายความเคารพจากผู้มาเฝ้าทูลละอองพระบาท ขณะนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ทรงถวายความเคารพพระราชอาสน์ ทรงคมถวายสักการะพระศพแล้วทรงยืนข้างพระเก้าอี้

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา

ประทับพระเก้าอี้แล้ว พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว เจ้าพนักงานลาดพระ ภูษาโยง

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระดำเนิน ไปทรงทอดผ้าไตร ๑๐ สำหรับที่บนพระภูษาโยง ครบ แล้ว เสด็จกลับมาประทับพระเก้าอี้ พระสงฆ์ทรง สมณศักดิ์ทั้ง ๑๐ รูป สดับปกรณ์ ถวายอดิเรก แล้ว ลงจากอาสน์สงฆ์ เจ้าพนักงานนิมนต์ออกจากพระ ตำนกเพ็ชร และนิมนต์พระราชาคณะ พร้อมพระ สวดพระธรรมคาถา ๔ รูป จากวัดเดียวกัน ขึ้นนั่งยัง อาสน์สงฆ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารทรงจุดเทียนดู หนังสือเทศน์พระราชทานให้เจ้าพนักงานไปปักที่ ธรรมาสน์ เมื่อเจ้าพนักงานปักเทียนดูหนังสือเทศน์ แล้วจึงนิมนต์พระราชาคณะที่จะถวายพระธรรม เทศนา ขึ้นนั่งยังธรรมาสน์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิ ราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม และธูปเทียนเครื่อง ทองน้อยพระศพทรงธรรม เมื่อพระราชาคณะถวาย พระธรรมเทศนาจบแล้ว ลงจากธรรมาสน์ไปนั่งยัง อาสน์สงฆ์ที่เดิม เจ้าพนักงานดับเทียนดูหนังสือ เทศน์ และเชิญเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมสำหรับทรง ประเคนถวายแด่พระราชาคณะที่ถวายพระธรรม เทศนา พร้อมแล้วถวายความเคารพ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จไปทรง ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชาภัณฑเทศน์ถวาย พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร โอนมคุโณ) เสด็จ กลับมาประทับพระเก้าอี้ เจ้าพนักงานลาดพระภูษา โยงที่อาสน์สงฆ์พร้อมแล้วถวายความเคารพ จึง

เสด็จไปทรงทอดผ้าไตร ๕ สำหรับ บนพระภูษาโยง แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง ๕ รูป สดับปกรณ์ ทรงหลังทักษิณทก พระสงฆ์ทั้งนั้น ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก จบแล้วออกจากพระ ตำนกเพ็ชร เจ้าพนักงานพับพระภูษาโยงเก็บที่เดิม พระพิธีธรรม ๔ รูป ขึ้นนั่งยังเตียงสวดพระอภิธรรม

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระดำเนิน ไป ทรงกราบที่พระแท่นทรงกราบหน้าที่ประดิษฐาน พระโกศกุดั่นใหญ่ ทรงกราบพระรัตนตรัยที่พระ แท่นทรงกราบหน้าโตะหมู่พระพุทธรูปประจำพระ ชนมวาร และเสด็จไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชา พระอภิธรรมที่หน้าเตียงสวดพระอภิธรรม ทรงคม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราช ดำเนินไปยังห้องประดิษฐานหีบพระศพที่ในพระ ฉาก พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศรีรัศมี พระวรชายา ทรงกราบพระศพ แล้วเสด็จ พระราชดำเนินกลับ

อนึ่ง การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันแรก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมวัง ผู้ใหญ่ทูลเชิญหรือเชิญพระราชวงศ์ทรงปฏิบัติหรือ ปฏิบัติหน้าที่ในการถวายภัตตาหารพระราชทานฉัน เข้าและฉันเพล แต่พระพิธีธรรมที่สวดพระอภิธรรม แต่คืนก่อนและที่จะสวดพระอภิธรรมในวันซึ่งตรงกับวันพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้ง ๓ วาระ ดังกล่าวข้างต้น

พระสงฆ์ที่ถวายพระธรรมเทศนาในวัน แรกของการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้ง ๓ วาระ มีดังนี้

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัต ตมวาร วันพุธ ที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖

พระวิสุทธีวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์ ๔ รูป จากวัดปากน้ำ สวดพระธรรมคาถา

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ปัญญาสมวาร วันพุธ ที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ พระพรหมมุนี (สุมิน อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์ ๔ รูป จากวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สวดพระธรรมคาถา

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมวาร วันพฤหัสบดี ที่ ๓๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) วัดประยูรวงศาวาส ถวายพระธรรมเทศนา และพระสงฆ์ ๔ รูป จากวัดประยูรวงศาวาส สวดพระธรรมคาถา

วันที่สอง

พระราชพิธีเริ่มในเวลาเพล เวลา ๑๐ นาฬิกา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ไปในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระราชทานฉันทเพลแด่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่ก่อน พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๒๐ รูป ที่สวดมาติกาและสดับปกรณ์ พระพิธีธรรม ๔ รูป ที่สวดพระอภิธรรมในวันนี้ พระสงฆ์ จำนวน ๒๐๐ รูป จากวัดบวรนิเวศวิหารและพระสงฆ์ที่มาสักการะพระศพและสดับพระอภิธรรม

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงวัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระดำเนินเข้าสู่พระตำหนักเพ็ชร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสักการะพระศพ ทรงกราบ แล้วทรงจุดธูปเทียน

เครื่องนมัสการกระเบิบมุขบูชาพระรัตนตรัยที่หน้าโต๊ะหมู่พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงกราบ ทรงถวายความเคารพพระราชอาสน์ แล้วทรงรับการถวายความเคารพจากผู้เฝ้าทูลละอองพระบาท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ประทับพระเก้าอี้ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่ก่อนซึ่งนั่งบนอาสน์สงฆ์ภายในพระตำหนักเพ็ชรพร้อมแล้ว สวดถวายพรพระ พระสงฆ์ นอกนั้น นั่งที่ศาลาในเขตพุทธาวาสและที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

เมื่อพระสงฆ์สวดถวายพรพระจบแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประเคนภัตตาหารถวายแด่ผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประทับพระเก้าอี้ทรงปฏิบัติสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ อีก ๙ รูป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ พระราชวงศ์ทรงประเคนแล้วปฏิบัติสงฆ์อยู่ ณ ที่นั้น ส่วนพระสงฆ์นอกนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศิษยานุศิษย์ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายภัตตาหารเพลและปฏิบัติสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ทั้ง ๑๐ รูป
รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยาม
มกุฎราชกุมารเสด็จกลับไปประทับพระเก้าอี้ที่เดิม
เจ้าพนักงานถอนสำรับภัตตาหารพร้อมแล้วถวาย
ความเคารพ จึงเสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทย
ธรรม แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม ทรงหลัง
ทักษิณาทน พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทั้ง ๑๐ รูป ถวาย
อนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วลงจากอาสน์สงฆ์
พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์อีก ๒๐ รูป ที่จะสดับปกรณ์
ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ พร้อมแล้วสวดมาติกา

เจ้าพนักงานลาดพระภูษาโยงบน
อาสน์สงฆ์พร้อมแล้วถวายความเคารพ สมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยาม
มกุฎราชกุมาร ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ สำหรับ บนพระ
ภูษาโยง แล้วประทับพระเก้าอี้ที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง
๒๐ รูป สดับปกรณ์ ทรงหลังทักษิณาทน พระสงฆ์
ทั้งนั้น ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก จบแล้วออก
จากพระตำหนักเพชร เจ้าพนักงานพับพระภูษาโยง
เก็บที่เดิม

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา
วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงกราบที่พระ
แท่นทรงกราบหน้าที่ประดิษฐานพระโกศ และทรง
กราบพระรัตนตรัยที่พระแท่นทรงกราบหน้าโต๊ะหมู่
ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เสด็จ
พระราชดำเนินไปยังห้องประดิษฐานหีบพระศพที่ใน
พระฉาก พร้อมด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
ศรีรัศมิ์ พระวรชายา ทรงกราบพระศพ แล้วเสด็จ
พระราชดำเนินกลับ

อนึ่ง การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันที่สอง
ทั้ง ๓ วาระนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมให้กรมวังผู้ใหญ่ทูลเชิญพระราชวงศ์หรือ
ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทรงปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ใน

การถวายภัตตาหารพระราชทานฉันเข้าแต่พระพิธี
ธรรมที่สวดพระอภิธรรมแต่คืนก่อน และการพระพิธี
ธรรมสวดพระอภิธรรมในเวลาค่ำ

พิธีงเด็ก

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ
พลอดุลยเดช มีพระบรมราชานุญาตให้คณะสงฆ์จีน
นิกาย อนัมนิกายและพุทธบริษัทไทยเชื้อสายจีน
ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล กงเต็ก ถวายพระกุศลใน
การพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฒ
นมหาเถร) ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร
โดยเริ่มหลังจากการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลปัญญาสมวาร (๕๐ วัน)

ในการนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้า
ฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระ
กรุณา เสด็จพระราชดำเนินในพิธีงเด็กของคณะ
สงฆ์จีนนิกายและพุทธบริษัทไทยเชื้อสายจีน เมื่อ
วันที่สองของการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลปัญญาสมวาร ตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๑๒
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖

เวลา ๑๒ นาฬิกา สมเด็จพระบรมโอรสาธิ
ราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จออกจากพระตำหนักเพชร พร้อมด้วยพระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ หลังจากทรงประกอบ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร
แล้ว เมื่อเสด็จถึงมณฑลพิธีงเด็กซึ่งตั้งปะรำที่ข้าง
พระตำหนักเพชรนอกกำแพงแก้ว พระมหา
คณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (ท่านเจ้าคุณเย็นเต็ก)
เจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แมนคุณา
ราม อ่านคำถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศ์ จากนั้น สมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยาม

มกุฎราชกุมาร ทรงจตุรูป เทียน เครื่องนมัสการ บูชาพระรัตนตรัย พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (ท่านเจ้าคุณเย็นเต็ก) เจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย ถวายของที่ระลึก และพระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (ท่านเจ้าคุณเย็นเขียว) รองเจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดมังกรกมลาวาส ถวายของที่ระลึกแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ทรงมีพระราชปฏิสันถาร แล้ว ทั้ง ๒ พระองค์ เสด็จพระราชดำเนินกลับในเวลา ๑๒ นาฬิกา ๗ นาที

เวลา ๑๒ นาฬิกา ๒๐ นาที ณ มณฑลพิธี กงเต็ก ขณะนั้นดนตรีจีนบรรเลง พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (ท่านเจ้าคุณเย็นเต็ก) เจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แมนคุณาราม พระคณาจารย์จีนธรรมปัญญาจริยาภรณ์ (ท่านเจ้าคุณเย็นเขียว) รองเจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดมังกรกมลาวาส นำพระเถระสงฆ์จีนนิกาย ๑๐๑ รูป จากวัดและสำนักสงฆ์ในสังกัด สวดพระพุทธมนต์ อ่านโอวาท ชุมนุมเทวดา ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยอัญเชิญสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ตลอดจนบูรพาจารย์ มาสถิต แล้ว เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้ามาถวายพระศากยวงศ์วิสุทธิ (อนิลมาน ธมมสากิโย, ดร.) อธิษฐาน ส่งใบฎีกาไปยังทิพยวิมานประกาศชุมนุมเทวดาเทพธรรมบาลทั้งปวงให้เสด็จมาประทับเป็นสักขีพยานยังมณฑลพิธีเพื่อรับการถวายสักการะ แล้วส่งให้เจ้าพนักงานเชิญเทวทูตทรงม้าที่อธิษฐานแล้วไปเฝ้า

เจ้าหน้าที่อาราธนานิมนต์ สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) รักษาการเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ปฏิบัติหน้าที่ประธานในพิธีบำเพ็ญกุศล กงเต็กถวายพระกุศล และพระเถระสงฆ์จีนนิกาย ๔๐ รูป ขึ้นบนพระตำหนักเพ็ชร ไปยังหน้าพระโกศยืนเรียงแถวด้านหน้าอาสนสงฆ์ ผินหน้าไปทางทิศ

ตะวันออก สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) จตุรูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพฯ และจตุรูปเทียนเครื่องทองน้อยที่หน้าพระรูป พระเถระสงฆ์จีนนิกาย สวดพระพุทธมนต์อัญเชิญดวงพระวิญญาณมาสถิต ณ ธงปฎาก (ธงพวง)

พระเถระสงฆ์จีนนิกาย เดินนำ พระศากยวงศ์วิสุทธิ (อนิลมาน ธมมสากิโย, ดร.) พระภิกษุสังฆวิহারิก ในสมเด็จพะสังฆราช เชิญเครื่องทองน้อย นายกันตพจน์ พิริยพลดล สังฆวิহারิกฝ่ายคฤหัสถ์เชิญธงสถิตดวงพระวิญญาณ ธงปฎาก (ธงพวง) ลงจากพระตำหนักเพ็ชรมายังมณฑลพิธี วางเครื่องทองน้อยบนโต๊ะจำหลักลายปิดทองและปักธงปฎาก (ธงพวง) ที่แท่นหน้ามณฑลพิธีบูชาพระรัตนตรัย

สมเด็จพะวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) จตุรูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย พระเถระสงฆ์จีนนิกาย จำนวน ๔๐ รูป สวดพระพุทธมนต์สุชาวดิวิยหสูตร และปิดมณฑลพิธี พระสงฆ์สมณศักดิ์จีนนิกาย ๑๐ รูป ขึ้นบนพระตำหนักเพ็ชร นั่งยังอาสนสงฆ์ สมเด็จพะวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) จตุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์สมณศักดิ์จีนนิกาย ๑๐ รูป สวดมาติกา จบแล้วเจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยงบนอาสนสงฆ์โดยยังไม่เชื่อมปลายพระภูษาโยงทั้งสอง

สายเข้าด้วยกัน เมื่อพร้อมแล้ว สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) ทอดผ้าไตร จำนวน ๑๐ สำหรับบนพระอุโบสถแล้วไปนั่งที่เดิม เจ้าหน้าที่เชื่อมพระอุโบสถทั้งสองสายบนพานที่ต้นอาสน์สงฆ์ พระสงฆ์สมณศักดิ์จันทิมาภรณ์ พระมหารัชมังคลาจารย์สวดอุทิศถวายพระกุศลแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เวลา ๑๔ นาฬิกา ๘ นาที พระสงฆ์จันทิมาภรณ์ทั้ง ๔๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ ถวายพระพรแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ ให้ทรงเจริญด้วยจตุรพิธพรทุกประการ เป็นพระมิ่งขวัญต่อปวงประชาราษฎรชาวไทยตลอดกาลนานฯ เป็นอันเสร็จพิธี

การบำเพ็ญกุศลพระศพทุกสัปดาห์

การบำเพ็ญกุศลพระศพทุกสัปดาห์นั้น ตามโบราณราชประเพณี กำหนดให้วันสิ้นพระชนม์เป็นวันบำเพ็ญกุศลประจำทุกสัปดาห์ หรือทุกสัปดาห์ ในการนี้ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สิ้นพระชนม์ใน ค่ำวันพฤหัสบดี ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ จึงกำหนดการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวาย

พระกุศลพระศพในทุกวันพฤหัสบดีเป็นการพิเศษ โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ ราชสกุล ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนองค์กร คณะบุคคล และศิษยานุศิษย์ รับเป็นเจ้าภาพถวายพระกุศล มีกำหนดการเต็มวันดังนี้

ในเวลาเพล เวลา ๑๐ นาฬิกา บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายพระศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ พระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ พระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉันภัตตาหารเพล สดับปกรณ์ อนุโมทนา แล้วเดินทางกลับ เจ้าหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์อีก ๑๐ รูป สวดมาติกา และสดับปกรณ์

ในเวลาค่ำ ๑๙ นาฬิกา สวดพระอภิธรรม มีการบำเพ็ญกุศลถวายพระกุศลโดยเจ้าภาพร่วม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม สดับปกรณ์ และอนุโมทนา

อนึ่ง ในการบำเพ็ญพระกุศลพระศพทุกสัปดาห์หรือประจำทุกสัปดาห์นั้น สำนักการสังคีต กรมศิลปากรร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม จัดวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานและการสวดพระอภิธรรมในเวลาเพล ในเวลา ๑๐ นาฬิกา จนถึงเวลา ๑๓ นาฬิกา

การบำเพ็ญกุศลประจำวันถวายพระศพ

ในการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกหลังจากการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ๗ วัน ในพระบรมราชานุเคราะห์ แล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ราชสกุล ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน คณะสงฆ์ องค์กรและคณะบุคคล ทั้งในและต่างประเทศ ร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล

ถวายพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกทุกวัน จนกระทั่งจะมีการกำหนดพระราชทานเพลิงพระศพ

ทั้งนี้ งดการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพในวันที่มีพระราชพิธีสำคัญประจำปี วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันนักขัตฤกษ์

สำนักงานอำนวยการบำเพ็ญพระกุศลพระศพสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ออกกำหนดการบำเพ็ญกุศลไว้ ๔ เวลา ได้แก่

เวลา ๑๐ นาฬิกา บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายพระศพ พระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนา ฉันทดาดอาหารเพล และสวดพระอภิธรรม

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๐ นาที เวลา ๑๕ นาฬิกา ๓๐ นาที และเวลา ๑๘ นาฬิกา ๓๐ นาที บำเพ็ญกุศลถวายพระศพ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม และสดับปกรณ์

ในการบำเพ็ญกุศล ตลอดระยะเวลา ๑๐๐ วัน มีพระราชวงศ์ ราชสกุล หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กร สมาคม และศิษยานุศิษย์ จำนวนมากขอเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตามเวลาที่สำนักงานอำนวยการบำเพ็ญพระกุศลพระศพสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร กำหนด ดังนั้นในบางช่วงเวลาจึงจำเป็นต้องรับเจ้าภาพหลายรายพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม ลำดับพิธีการก็ยังคงเป็นไปตามประเพณีอย่างสมพระเกียรติ โดยเจ้าภาพร่วมต่างก็ได้รับหน้าที่ในการปฏิบัติพิธีการในแต่ละเวลาอย่างเหมาะสมและเป็นกุศลถ้วนทั่วทุกคนทุกองค์กร การบำเพ็ญกุศลประจำวันเว้นแต่วันที่ตรงกับวันทุกสัปดาห์มีพิธีการดังนี้

การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน ในเวลา ๑๐ นาฬิกา

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง กรมศาสนา และวัดบวรนิเวศวิหาร จัดเตรียมตั้งแต่งเครื่องประกอบพิธี ในการนี้ เจ้าภาพ หรือประธานในพิธี จักได้กราบพระศพโดยวิธีการกราบราบ เจ้าหน้าที่จึงได้จัดผ้ารองสำหรับประธานกราบไว้ ๒ ที่ คือที่หน้าพระแท่นประดิษฐานพระโกศกุดั่นใหญ่ และที่หน้าโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ส่วนภายนอกพระตำหนักเพ็ชรได้จัดสถานที่บริเวณโดยรอบพระตำหนักเพ็ชรและปะรำรับรอง คณะเจ้าภาพ พร้อมทั้งจัดเตรียมหนังสือที่ระลึกสำหรับมอบแก่ประธานในพิธี คณะเจ้าภาพและประชาชนที่เข้าร่วมการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายพระศพ สำนักงานอำนวยการบำเพ็ญพระกุศลพระศพสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ประกาศปิดการเข้าสักการะพระศพ ในระหว่างที่มีการเตรียมสถานที่และตั้งแต่ง

เมื่อเจ้าภาพและผู้ร่วมงาน เดินทางถึงบริเวณพระตำหนักเพ็ชร คณะเจ้าภาพวางพวงมาลาที่บริเวณหน้าพระตำหนักเพ็ชร แล้วจึงขึ้นสู่พระตำหนักเพ็ชร กราบพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร กราบสักการะพระศพ และนั่งประจำที่

เจ้าหน้าที่กรมการศาสนานิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ซึ่งสวดพระพุทธมนต์ จากห้องรับรองพระตำหนักจันทร์ ขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ในพระตำหนักเพ็ชร จากนั้นประธานในพิธี จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย กราบ จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ กราบ เจ้าหน้าที่กรมศาสนาอาราธนาศีล พระให้ศีล ประธานและผู้ร่วมในพิธีรับศีลจบแล้วเจ้าหน้าที่กรมศาสนาอาราธนาพระปริตร

พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ เมื่อพระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ ประธานในพิธีจุดเทียนคูหนังสือเทศน์และเครื่องทองน้อยบูชาธรรม เจ้าหน้าที่เชิญเทียนคูหนังสือเทศน์ไปตั้งที่ธรรมมาสน์ เจ้าหน้าที่กรรมการศาสนาอาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล ประธานและผู้ร่วมพิธีรับศีลจบแล้ว ประธานในพิธีจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยแก้วที่หน้าพระโกศกุดั่นใหญ่สำหรับพระศพทรงธรรม เจ้าหน้าที่กรรมการศาสนาอาราธนาธรรม พระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนา

เมื่อพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ จบแล้ว พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระคาถาธรรมสวดถวายพรพระ ประธานในพิธี ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์แด่พระสงฆ์ที่ถวายพระธรรมเทศนา จากนั้นคณะเจ้าภาพถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระคาถาธรรม

จากนั้น เจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยงบนเสาบัวและที่อาสน์สงฆ์ คณะเจ้าภาพทอดผ้าไตร ๑๐ สำหรับ บนพระภูษาโยง แล้วกลับไปนั่งที่เดิม เจ้าพนักงานเชิญปลายภูษาโยงจากเสาบัวและที่ต้นอาสน์สงฆ์ทั้งสองสายสอดเชื่อมกันบนพานที่ต้นอาสน์สงฆ์ พร้อมแล้วพระสงฆ์สดับปกรณ์ จบแล้วเจ้าหน้าที่พับพระภูษาโยงทั้งสองสายเข้าที่เดิม

ประธานในพิธีและเจ้าภาพ กรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนา กราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระศพแล้วลงจากอาสน์สงฆ์

เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ไปฉันเพลที่ปะรำด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระตำหนักเพ็ชร ประธานในพิธีออกจากพระตำหนักเพ็ชรไปประเคนภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ที่โต๊ะฉัน

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นฉันเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่จะสวดมาติกา และสดับปกรณ์ ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ บนพระตำหนักเพ็ชร เมื่อพร้อมกันทุกฝ่ายแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นสวดมาติกา จบแล้ว คณะเจ้าภาพถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ จากนั้นเจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยงเหมือนเช่นก่อนหน้า แล้วทอดผ้าไตร ๑๐ สำหรับบนพระภูษาโยง แล้วไปนั่งยังที่เดิม จากนั้นเจ้าพนักงานสอดเชื่อมพระภูษาโยงเหมือนก่อนหน้า พระสงฆ์สดับปกรณ์ เสร็จแล้วเจ้าหน้าที่พับพระภูษาโยงเก็บที่เดิมทั้งสองสาย

ประธานในพิธีและเจ้าภาพ กรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนา กราบลา พระรัตนตรัย กราบลาพระศพแล้วลงจากอาสน์สงฆ์

เจ้าหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป ที่จะสวดพระอภิธรรม ขึ้นนั่งยังเตียงสวดพระอภิธรรม ประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชากระบะมุกที่หน้าเตียงสวดพระอภิธรรม เจ้าหน้าที่กรรมการศาสนาอาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล ประธานและผู้ร่วมพิธีรับศีลจบแล้ว พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม ๔ จบ แล้วไปนั่งยังอาสน์สงฆ์ ประธานในพิธีและคณะเจ้าภาพร่วมถวายจตุปัจจัยไทยธรรม แด่พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

เจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยงเหมือนเช่นครั้งก่อน ประธานในพิธี ทอดผ้าไตร ๔ สำหรับ แล้วกลับไปนั่งที่เดิม พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปสดับปกรณ์ เสร็จแล้วประธานในพิธี กรวดน้ำอุทิศถวายพระกุศล พระสงฆ์อนุโมทนา พระสงฆ์กราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระศพแล้วลงจากอาสน์สงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธีการในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายพระศพในเวลาเพล

จากนั้นประธานในพิธีและคณะเจ้าภาพ กราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระศพและรับของที่ระลึก บริเวนระเบียงพระตำหนักเพชร

การสวดพระอภิธรรมในเวลาบ่ายจนถึงค่ำ

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง กรมศาสนา และวัดบวรนิเวศวิหาร จัดเตรียมตั้งแต่งเครื่องประกอบพิธี ซึ่งมีลำดับขั้นตอนเช่นเดียวกับการสวดพระอภิธรรมในเวลาเพล กล่าวคือ ประธานในพิธีจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระศพ จุดธูปเทียนเครื่องบูชาพระอภิธรรมที่หน้าเตียงสวดพระอภิธรรม พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๔ จบ ประธานในพิธีและคณะเจ้าภาพร่วม ประเคนถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ที่สวดพระอภิธรรมทั้ง ๔ รูป เจ้าหน้าที่ลาดพระภูษาโยง ประธานหรือคณะเจ้าภาพร่วม ทอดผ้าไตร ๔ สำหรับ บนพระภูษาโยงพระสงฆ์ ๔ รูป สดับปกรณ์ จากนั้นประธานในพิธี กรวดน้ำ อุทิศถวายพระกุศล พระสงฆ์อนุโมทนา แล้วลงจากอาสน์สงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธี

ประธานในพิธีกราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระศพ และรับของที่ระลึก ผู้ร่วมพิธีรับของที่ระลึก ที่บริเวณระเบียงพระตำหนักเพชร จึงเดินทางกลับ

การบำเพ็ญกุศลพระศพหลังสิ้นพระชนม์ครบ ๑๐๐ วัน

หลังจากการบำเพ็ญพระกุศลพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ครบ ๑๐๐ วันแล้ว คณะบุคคลหน่วยงานต่าง และศิษยานุศิษย์ ขอเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมบำเพ็ญกุศลถวายพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

อีกอีกเป็นจำนวนมาก สำนักงานอำนวยการบำเพ็ญกุศลพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก รับสนองศรัทธาไปจนกว่าจะได้พระราชทานเพลิงพระศพในกาลข้างหน้า ทั้งนี้ในแต่ละวันอาจมีการสวดพระอภิธรรมลดลง จาก ๔ เวลา แต่ลำดับพิธีและการจัดการยังคงเป็นไปตามที่สำนักงานอำนวยการบำเพ็ญกุศลพระศพฯ ได้กำหนด

นอกจากการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล การพระราชกุศล และการบำเพ็ญกุศล ดังได้กล่าวแล้ว คณะศิษยานุศิษย์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร สมาคม และประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ถวายสักการะพระศพด้วยการบำเพ็ญกุศลและจัดการแสดงเฉลิมพระเกียรติเพื่อระลึกถึงพระกรุณาคุณแห่งสังฆราชาของราชอาณาจักรไทย ดังนี้

๑. คณะสงฆ์อนัมนิกาย จัดพิธีบำเพ็ญกุศล (กงเต็ก) ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันศุกร์ ที่ ๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยมีพระคณานิมนธรรม เมธาจารย์ (ถนอมเถื่อนถึก) รองเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย เป็นประธาน

ในการจัดงาน และมีสมเด็จพระวันรัต รักษาการเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นประธานฝ่ายคณะสงฆ์ไทย พร้อมด้วยพระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกาย จำนวน ๖๐ รูป ประกอบพิธี

๒. คณะศิษยานุศิษย์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และวัดบวรนิเวศวิหาร ร่วมกันจัดงานมหรสพสมโภชในกาล ๑๐๙ วัน การพระศพ โดยใช้ชื่องานว่า “สทมวารสมโภช ปุชนิยคิตา” เป็นศิลปะบรรณาการร้อยแก้ววันการพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ บริเวณหน้าพระตำหนักเพชร ในวันเสาร์ ที่ ๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยมีแนวคิดในการใช้ศิลปะการแสดงเป็นเสมือนเครื่องบรรณาการแบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ชุด คือ การเดี่ยวขอสามสาย โดยนายอนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่ การขับเสภา บทร้อยกรอง “พระผู้บรรลุนิติ” โดยนายธัช ประทุมวรรณการแสดงแสงและเงา “ชีวิตนี้น้อยนัก” โดยคณะนาฏศิลป์ร่วมสมัยคิตบวกลีปป์ และการรวมดารา ศิลปินนักร้องจำนวน ๑๐๙ คน เพื่อขับร้องประสานเสียงเพลง “พระผู้บรรลูกาล” ซึ่งประพันธ์คำร้องโดย ชีโรภิกขุ

๓. คณะพระอาจารย์ใหญ่ เสก กวง เซง ตำหนักพระแม่กวนอิม และคณะภิกษุณีฝ่ายมหายาน บำเพ็ญกุศล (กงเต็ก) ถวายพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ในวันอังคาร ที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยมีนายเสกสรร เลิศรังสี ประธานมูลนิธิสว่างกวนอิมธรรมสถาน เป็นประธานในพิธี และมีพระเทพสิทธิโมหี เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ไทย พร้อมด้วยคณะภิกษุณีสงฆ์ จำนวน ๑๕ รูป ประกอบพิธี

๔. สำนักการสังคีต กรมศิลปากรและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม จัดการแสดง “สังคีตบูชา” หนึ่งร้อยยี่สิบเอ็ดวันการพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันศุกร์ ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ การแสดงแบ่งเป็น ๓ ชุด การแสดงรำถวายอาลัย “สังคีตบูชา อัญชลิต พระสังฆราชา” การแสดงชุด “พินธุศวร ประทานทศคา มหามงคล” และการแสดงชุด “เหล่าอสุรวานรพล ร่วมถวายอาลัย”

๕. รัฐบาลอินเดีย จัดพิธีบำเพ็ญกุศลพระศพทางพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน เพื่อน้อมถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในระหว่างวันจันทร์ ที่ ๑๗ มีนาคม – วันอังคาร ที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ สถานทูตอินเดียประจำประเทศไทยได้เชิญพระลามะจาก Arunachal Pradesh จำนวน ๑๙ รูป มาประกอบพิธี ซึ่งในวันงานมี ฯพณฯ มร.ฮัซ วาร์ดซ์ ชริงลา เอกอัครราชทูตอินเดียประจำประเทศไทย (H.E. Mr. Harsh Vardhan Shringla, Ambassador of India) พร้อมคณะทูตต่างประเทศประจำประเทศไทย อาทิ เกาหลี เชเมร ลาว เวียดนาม ภูฏาน เนปาล ตลอดจนพุทธศาสนิกชนตระกูลเตชะ ไพบูลย์ ร่วมงานดังกล่าว พิธีบำเพ็ญกุศลพระศพทางพระพุทธศาสนานิกายวัชรยานประกอบด้วย การสร้าง “พุทธมณฑลทราย” (Sand Mandala) เป็นรูปพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ การปั้น “เครื่องบูชาสักการะเนย” (Butter Sculpture) ปั้นเป็นรูปพระพุทธรูป รูปช้าง กระต่าย ลิง นก และดอกไม้ เพื่ออัญเชิญไปบูชาหน้าพระโกศพร้อมพิธีสวดมนต์ตามทำนองดนตรีโดยพระลามะ ๑๐ รูป และการรำบูชาถวายพระศพ ๓ ชุด ชุดที่ ๑ การรำบูชาของเทวทูตจากสรวงสวรรค์ เป็นการรำบูชาเพื่อเปิดมณฑลพิธีบวงสรวงตามแนวพิธีวัชรยาน ชุดที่ ๒ รำบูชาของเทวดาวิวและหมี เป็นระบำบูชาจัดความหลงและก่อให้เกิดปัญญาในอนิจธรรม และชุดที่ ๓ การรำบูชาธรรมบาลแห่งยมโลก เป็นการรำเพื่อบูชาแจ้งอนิจธรรม

๖. คณะรังสีสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร ร่วมกับสภาวัฒนธรรมไทย – รามัญ จัดงาน “รามัญทักษิณานุชา” พิธีบำเพ็ญกุศลพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ-

ปริณายก ณ บริเวณหน้าพระตำหนักเพ็ชร ในวันจันทร์ ที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๗ ตั้งแต่เวลา ๑๖ นาฬิกา ถึงเวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติคุณ และเป็นการบูชาพระคุณแด่สมเด็จพระสังฆราชและเนื่องในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช โดยมีการแสดงตามประเพณีชาวมอญที่สืบทอดกันมา ประกอบด้วย การสวดอภิธรรมมอญ การรำบวงสรวงถวายสักการะ (มอญรำ) การถวายคำพรรณาสวดดีพระเกียรติคุณ (มอญร้องไห้) การแสดงทะเลยมมอญและการแสดงปีพาทย์มอญ

การบำเพ็ญกุศล ครบ ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์

ในเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ นี้ เป็นเดือนที่ครบ ๑ ปี การบำเพ็ญกุศลถวายพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และยังเป็นเดือนประสูติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์) วัดบวรนิเวศวิหารและคณะศิษยานุศิษย์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันจัดงานทำบุญตักบาตรพระภิกษุสามเณรจำนวน ๑๕๐ รูป โดยมี ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีทำบุญตักบาตร พร้อมด้วยหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน สถาบันการศึกษาและพุทธศาสนิกชน

เพื่อน้อมอุทิศถวายเป็นพระกุศลแด่ สมเด็จพระ
ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ในวันศุกร์ ที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ ณ
ถนนพระสุเมรุ บริเวณหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร

อนึ่งเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ ตุลาคม
พุทธศักราช ๒๕๕๗ อันเป็นวันครบ ๑ ปี ที่สมเด็จพระ
ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
สิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรด
พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลทักษิณานุปทานพระศพ ณ พระ
ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันพฤหัสบดี ที่
๒๓ และวันศุกร์ ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

ในวันแรก เวลา ๑๖ นาฬิกา พระสงฆ์ทรง
สมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชาคณะ และพระราชา
คณะ ๑๐ รูป สวดพระพุทธรูป พระราชาคณะ
ถวายพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ พระสงฆ์ ๔ รูป สวด
คาถาธรรมบรรยาย พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่
พระราชาคณะ ๒๐ รูป สวดมาติกา และสดับปกรณ์
และในเวลา ๑๙ นาฬิกา พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระ
อภิธรรม

วันที่สอง เวลา ๑๐ นาฬิกา บำเพ็ญกุศล
ทักษิณานุปทาน พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูปที่
สวดพระพุทธรูป พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่สวด
พระธรรมเทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป ที่สวดคาถาธรรม
บรรยาย และพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๒๐ รูป ที่สวด
มาติกาและสดับปกรณ์ ในวันแรก พระสงฆ์ทรงสมณ
ศักดิ์ ๒๐ รูป ที่สวดมาติกาและสดับปกรณ์ในวันที่
สอง พระสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหาร และพระสงฆ์ที่
มาร่วมพิธี รวม ๒๐๐ รูป รับพระราชทานฉันทเพล
จากนั้นเจ้าหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๒๐
รูป ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ในพระตำหนักเพชร สวด
มาติกา และสดับปกรณ์

ในวันศุกร์ ที่ ๒๔ ตุลาคม นี้ มีพิธีทำบุญตัก
บาตรที่ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร และ พิธีมอบ
ทุนส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แก่
สำนักศาสนศึกษาทั่วประเทศ พระสงฆ์ ๔ รูป สวด
พระอภิธรรมและพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศ
วิหาร สวดพระพุทธรูปถวายพระกุศล

นอกจากนั้นในโอกาสนี้ตลอดเดือนตุลาคม
พุทธศักราช ๒๕๕๗ ทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์
ระหว่างเวลา ๑๖ นาฬิกา ๔๕ นาที ถึงเวลา ๑๘
นาฬิกา ๓๐ นาที มีการปฏิบัติธรรมสังฆราชบูชา
ครบ ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์ ณ พระตำหนักเพชร
วัดบวรนิเวศวิหาร พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรม
เป็นจำนวนมาก

การเตรียมการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ

ตลอดระยะเวลา นับแต่สมเด็จพระญาณ
สังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
สิ้นพระชนม์ สำนักพระราชวัง รัฐบาล และวัดบวร
นิเวศวิหาร ได้จัดการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพเป็น
ประจำทุกวันต่อเนื่องจนกว่าจะถึงวันพระราชทาน
เพลิงพระศพ ในขณะเดียวกัน ทั้ง ๓ องค์กร ได้
ร่วมกันเตรียมการพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระ
ศพ โดยรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัด
งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพและ
จัดสรรงบประมาณอย่างสมพระเกียรติ

การเตรียมการจัดขบวนพระอิสริยยศเชิญ
พระศพออกพระเมรุ ณ วัดเทพศิรินทราวาส
โดยกองทัพไทย กรมศิลปากร สำนักพระราชวัง และ
วัดบวรนิเวศวิหาร ร่วมกันดำเนินงาน ตั้งแต่การซ่อม
ราชรถสำหรับเชิญพระโกศกุดั่นใหญ่ และเชิญ
พระราชาคณะที่จะสวดนำพระศพ การซ่อมเมรุ
หลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ การเตรียมเครื่องสูง
อิสริยยศ เครื่องแต่งกายผู้เดินในริ้วขบวน การจัดขบวน

พระอิสริยยศเชิญพระศพ การเรียบเรียงดนตรี ประกอบการเดินให้เหมาะสมกับระยะทาง การติดตั้งเครื่องกระจายเสียงระหว่างเส้นทางเดินเพื่อให้ผู้อยู่ในขบวนพระอิสริยยศเชิญพระศพได้ยินเสียงดนตรีพร้อมกันทุกตอน การซ่อมเดินขบวนพระอิสริยยศเชิญพระศพ การจัดทำเครื่องสังเค็ด การเตรียมพระโกศงาช้างบรรจุพระอัฐิ และผอบบรรจุพระสรีรางคาร การเตรียมดอกไม้จันทน์ และสถานที่ถวายดอกไม้จันทน์ ณ วัดสำคัญทั่วประเทศ การจัดทำหนังสือที่ระลึก ตลอดจนการเตรียมการถ่ายทอดสดพระราชพิธีอันยิ่งใหญ่ถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ ให้พุทธศาสนิกชนทั่วโลกได้ประจักษ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราช ทรงครองสมณเพศ ๘๐ พรรษากาล ทรงสมณศักดิ์ที่

สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ เป็นเวลา ๒๔ ปี ๖ เดือน พระชันษา ๑๐๐ ปี ๒๑ วัน ตลอดระยะเวลาอันยาวนานเหนือสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ใดในสมัยรัตนโกสินทร์ แห่งราชอาณาจักรไทย ทรงเป็นแบบอย่างในสังฆมณฑล ที่ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ สันโดษ และขันติ มีความพอเหมาะพอควร พระจริยวัตรปฏิบัติพระราชกิจในฐานะสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เปี่ยมด้วยพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ เป็นที่ประจักษ์ในคณะสงฆ์ทุกนิกายทั่วโลก ดังที่ประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลกจาก ๓๒ ประเทศ ณ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันเสาร์ ที่ ๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ได้พร้อมกันอนุโมทนาถวายตำแหน่ง “**ผู้นำสูงสุดแห่งโลกพระพุทธศาสนา**” อันเป็นพระเกียรติยศสูงสุด นับเป็นสิริมงคลยิ่งแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยที่มีสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ประเสริฐยิ่ง ♦

